

ՓԱՅԼԱԿ

Քաղաքական, հասարակական ու գրական լրագիր

ԼՈՅՍ Է ՏԵՍՆՈՒՄ ԿԻՐԱԿԻ ԵՒ ՀԻՆԴՉԵԹԻ ՕՐԵՐԸ

ԲԱՅԻԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՅԼԱԿ

Քաղաքական, հասարակական ու գրական լրագիր

Բաժանորդագիրն է. տարեկան 3 ր. կէս տարեկան—1 ր. 50 կ. ամսական —35 կ.

ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԱՄԱՐՆ ԸՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Մեր Հասցէն՝ Шуша, редакция газеты „ПАЙЛАКЪ“.

ԱՊՍՈՒԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԶԷ ԸՆԴՈՒՆԻՈՒՄ

ԲԱՐՁՐԱԳՈՑՆ ԲԵՍԿՐԻՊՏԻ ԱՌԹԻ

Պատերազմի երկարատևութիւնն և վերջնական յաղթութեան հասնելու դժարութիւնները ոչ միայն չվհատեցին լայնածաւալ Ռուսաստանի բազմալեզու ժողովրդներին, այլ ընդհակառակը զօրեղ խթան հանդիսացան աւելի կուռ կազմակերպելու, կենտրոնացնելու արդիւնաբերական և հասարակական ուժերը՝ վերջնական հարւած հասցնելու թշնամուն, ջախջախելու անարդարութեան և ամբարտաւանութեան եղջիւրները: Ռուսաստանի քաղաքացիների լուրջ վերաբերմունքը, իղձերն ու ցանկութիւնները չէին կարող ծածուկ մնալ անշուշտ բարձրագոյն իշխանութիւնից և վերջինս բնականօրէն պէտք է աշխատէր առաջ քաշել երկրի կարող ուժերը, օգտուել նրանց խորհուրդներից և ցուցումներից, պատերազմական գործին աւելի յաջող ընթացք տալու և յաղթութիւնն ապահովելու համար:

Բարձրագոյն ընկերակազմով յանուն նախարարների խորհրդի նախագահի, հրաւիրւում է Պետական Դուման: Հրաւիրւում է նա շինարար աշխատանքի մի շատ լուրջ մոմենտով, երբ նրա առջև դրւած են լինելու մի շարք ծանրակշիւ խնդիրներ, որոնց բարեյաջող լուծումը հրամայական պահանջ է հանդիսանալու ներկայ տագնապաւից օրերում:

Դժուար է կանխագուշակել, թէ ինչ ընոյթ կը կրեն Դումային առաջարկելիք խնդիրները, մանաւանդ ներքին կեանքին վերաբերեալ, բայց մի բան հաստատ կարելի է ասել, որ մի կէտով Դումայի ամբիոնից հնչող ժողովրդի ներկայացուցիչների ձայների մէջ

դիսօնանս չի լինի, որովհետև համայն Ռուսաստանի ժողովրդների ցանկութիւնը միևնոյնն է այդ կէտի նկատմամբ, լարել ամենավերջին ուժերը, գործադրել հերոսական ճիգ ու ջանք՝ յաղթահարելու թըշնամուն, չէզոքացնելու քաղաքակրթութեանն սպառնացող վտանգը: Եւ այդ հզօր ձայնը ժողովրդի ուժ է ներշնչելու պատերազմի դաշտում կուռղ մեր զօրքին և վհատութիւն՝ թշնամու շարքերում:

Զէ մոռանալու անշուշտ Դուման, յանուն արդարութեան և ազատութեան մղող այս պատերազմի օրերում, նաև ճնշւած մանր ազգերի, մանաւանդ պատերազմի պատճառով հսկայական կորուստներ տուող ու տառապանքի մատնւած ազգերի արդար դատը: Պետական շահերն ու արդար հատուցման սկզբունքն իբրև առաջնորդ ունենալով, նա մօտենալու է այդ դատի քննութեան:

Պակաս չէ գրադեցնելու Դումային նաև ժողովրդի նիւթական ծանր ու դժուարին կացութիւնն և այդ աննախանձելի վիճակին պատճառ հանդիսացող պայմանների ու հանգամանքների վերացման հոգսը:

Խնդիրներ, որոնց նպատակաւորմար և բարեյաջող լուծման համար պատգամաւորները մինչև հաւաքելը պէտք է պատրաստեն, ուսումնասիրեն և լրիւ ու անսխալ տեսանքներով դիմեն դէպի Պետական Դումայի ամբիոնը:

ՀԱՄԱՆՈՒ ԹԵՄԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԸ

Շամախու թեմական դպրոցի խնդրեր նոր չէ. նա վաղուց գոյութիւն ունի: Նոյն իսկ գոյութիւն է ունեցել Շամախում այդ անունով դպրոց, սակայն ինչ-ինչ պատճառներով չի զարգացել, ծխական-տարրական դպրոցից այն կողմ չի անցել: Այդ խնդիրն աւելի ուժեղ և բազմակողմանի կերպով ար-

ծարձեց այս տարի և կարողացաւ հետաքրքրութիւն առաջացնել իր շուրջը թէ Բագրի և թէ ամբողջ թեմի հայ հասարակութեան մէջ: Շնորհիւ թեմի առաջնորդ Կարապետ Եպիսկոպոսի, թեմական դպրոցի հարցը, նրա գոյութեան և վիճակի տնօրինման խնդիրն ազատագրւեց հոգևոր իշխանութեան խնամակալութիւնից և դարձաւ ժողովրդի սեփականութիւն: Նախ Բագրում տեղի ունեցան նախապատրաստական ժողովներ այդ առթիւ, ուր հարցը քննեց բազմակողմանի կերպով, և ապա Բագրի և թեմի այլ տեղերի ներկայացուցիչների ժողով գումարեց Շամախում ուր պէտք է վերջնականապէս լուծուին ստանալ թեմական դպրոցի խնդրը և առաջարկէր կաթողիկոսին ի հաստատութիւն:

Դիտար խնդրը, որ գրադեցնում էր ներկայացուցիչներին և Բագրի ու Շամախու հայ հասարակութեան, դպրոցի տեղի հարցն էր: Ոմանք նպատակաւորմար էին համարում թեմական դպրոցը կառուցանել Շամախում, ոմանք՝ Բագրում: Աւելորդ ենք համարում յիշատակել մի առ մի երկու կողմերի պատճառաբանութիւնները, քանի որ ժամանակին այդ մասին յօդւածներ տպագրւեցին Թիֆլիզի և Բագրի հայ թերթերում: Միայն կարևոր ենք համարում շեշտել, որ թէ նիւթական ապահովութեան և թէ մտաւոր ուժեր համախմբելու տեսակէտից Բագրում ամենայարմար վայրն է ներկայանում թեմական դպրոցի համար: Ինչ վերաբերում է աշակերտութեան թւին, չենք հաւատում, թէ դպրոցը Շամախում աւելի շատ աշակերտութիւն կարողանայ գրաւել, քան Բագրում: Յամենայն դէպս թեմական դպրոցը Բագրում, որպէս մի կուլտուրական կենտրոնում, մտաւոր առաջադիմութեան և նիւթական բարեկեցութեան տեսակէտից աւելի բարձր կանգնած կը լինի, քան Շամախում: Կետաբար աւելի լրիւ չափով կը կարողանայ ծառայել իր կոչման և արդարացի իր վրայ դրւած յոյսերը:

Այդ և մի քանի այլ պատճառներով Շամախում գումարւած ներկայացուցչական ժողովը ձայների մեծամասնութեամբ որոշել է թեմական դպրոցը հիմնել Բագրում: Հարցը լուծւած կարելի է համարել, մնում է կաթողիկոսի հաստատութիւնը: Յանկալի է, որ հոգևոր բարձր իշխանութիւնն ի նկատի ունենալ Շամախու թեմի ժողովրդի մեծամասնութեան որոշումը, լսի նրա ձայնը և շուտափոյթ ընթացք տալ այդպիսի մի կարևոր և անհրաժեշտ կրթական-կուլտուրական հիմնարկութեան խնդրին:

Շորայր

ԳԻՒՂՆ ՈՒ ՍՊԱՌՈՂԱԿԱՆ ԿՕՕՊԵՐԱՑԻԱՆ

I

Կենսական մթերքների թանգութեան հարցը այսօր գրադեցնում է ամբողջ մտածող և խորհող Ռուսիան: Առանց վերապահութեան կարելի է պնդել, որ

երկրի պաշտպանութեան հետ անմիջականօրէն կապւած խնդիրներից ու հարցերից լեռնոյ սա միակ հարցն է, որ փոթորկում է մամուլը, լայնածաւալ երկրի մի ծայրից մինչև միւսը: Ռազմամթերք բանակին և կենսական մթերքներ ժողովրդին, ահա այն երկու խոշոր հարցերը, որով զբաղւում են միլիտանտը գլուխներ մեր հայրենիքում: Եւ ոչ միայն անհատներ, այլ և գիտական ընկերութիւններ, քաղաքային ինքնավարութիւններ, գեմատուօ, և վերջապէս համառուսական քաղաքների և գեմատուօների միութեան հրակայական կազմակերպութիւնները և այլն:

Թանգութեան դեմ մղւած և դեռ մղւելիք կուրս միջոցների շարքում, շատ յատկանշական է մեծ տեղ է տրւում այժմ սպառողական կօօպերացիային: Մի բան, որ տաճնեակ տարիներ առաջ սկզբնաւորւած լինելով Ռուսիայում, ոչ մի աշակցութիւն, խրախոյս, անգամ համբերատար վերաբերմունքի չէ արժանացել պետական և հասարակական հիմնարկութիւնների կողմից: սակայն այսօր, տագնապալի օրերում, անուրանալի է կօօպերացիայի կատարած գործը հէնց նոյնիսկ պարենաւորման գործում: Մենք, ի հարկէ, դորանով ամեն բան վերջացած չենք համարում, այլ կամենում ենք շեշտել, որ մի փոքր բարեփոխւած պայմաններում և համբերատար մթնոլորտում ինչ հրակայական դեր կարող է կատարել կօօպերացիան յօգուտ՝ միջնորդների, սպեկուլիանտների և այլ ճարպիկ գիշատիչների ոստայնում թրպրտող ընդհանրութեան:

Թողնենք քաղաքը և իր կենսական մթերքներ վաճառողներին, որոնց ախորժակներին, այսպէս կամ այնպէս, թէև ի հարկէ մեծ դժուարութեամբ, որոշ սահման է դրւում հարեանի մերցութեամբ, քաղաքային իջնավարութեան և ոստիկանութեան միջոցներով (мѣропріятіе) և այլն, ապա անցնելով գիւղը, տեսնենք թէ ինչ դրութիւն է տիրում:

Մօտիկից դիտելով գիւղն ու նրա կարիքները, կը տեսնենք կատարեալ անտիրութիւն և անարխիա: Մանր խանութպանը հազար կապերով կապել—կաշկանդել է սպառողին, թոյլ չէ տալիս ոտքը—ոտքի առաջ դնել առանց իր կամքի, այլ և իր խանութը, որ կատարեալ սարդի ոստայն է անգէն ու սղէտ սպառողի համար, լցրել է մթերքով, վրան բազմել և իր բարձրութիւնից գնել է թելագրում սպառողին, իր շիտակութեան ու արտօթակի չափին ու սակագնին ենթարկելով ամեն մի մթերք, լինի այդ առաջին թէ վերջին անհրաժեշտութեան:

Իսկ թէ ինքը ինչ «մթերք» է, շիտակութիւնը մանր խանութպանի, շորի գոյութեան անհրաժեշտ պայմանը, ըստ էնգէլսի, գնորդներին խաբել—խաբեքային է, այդ արդէն ինքնին հասկանալի է դառնում:

Մենք, հարկաւ, այնքան միամիտ չենք, որ մանր առևտրականից շիտակութիւն պահանջենք և այն էլ առևտրի

մէջ, սակայն կարծում ենք, որ ժամանակ է մտածելու՝ գիւղացիական սպառնալիքի մասան ազատ կացուցանել մանր առևտրական-խանութպանի գիշտութեանը:

Բայց հնարաւոր է այդ և ինչ կերպով:

II

Արտադրողական կոօպերացիայի կամ համագործակցութեան պրոբլեմը ձեւերից մի երկուսը ծանօթ է գիւղացիութեան և գործի է կոչուում դաշտային աշխատանքների ժամանակ: Այդ գործակցութիւնը որոշ աշխատանքի կամ նպատակի շուրջը՝ տարւայ մէջ տեղի է ունենում այնքան կարճ ժամանակով, որ այդ հանդամանքից աշխատուողները որոշ խրատի կամ կարգապահութեան չեն էլ յանգում: Բնում է թէ՛ այդ հէնց այդպէս էլ եղել է միշտ և այլ կերպ էլ հնարաւոր չէ: Այլ բան է սպառողական կոօպերացիան. դա նորութիւն է, որը պահանջում է փորձ, զատարարութիւն և մտաւոր պատրաստութիւն իր կազմակերպողից, նաև մասնակիցներից: Այս ամենը չունի գիւղացին և չէ էլ կարող ունենալ, որովհետև նրա այն խաւը, որ անպայման շահագործուած է ունենալու նման հիմնարկութիւն, շտրկել իր սոցիալական անցողիկ դրութեան, նստակեաց չէ, «գիւղում տննչում է քաղաքի մասին, իսկ քաղաքում՝ ընդհակառակը», չէ կարողանում տեսականորէն կապւած մնալ կամ գիւղի, կամ քաղաքի հետ: Անա թէ որտեղ է թագնւած մեր գիւղական—հասարակական գործերի թոյլ ընթանալու բուն պատճառը: Գիւղացիութեան մեծամասնութիւնը չքաւոր է, աղէտ, աւելի աչքաբացները թափառում են գիւղից քաղաք, քաղաքից գիւղ: ասպարէզը թողնւած է փորքամասնութեան, այն կուլակներին, որոնք գիւղամիջի մշտական «գարդն» են, միաժամանակ և իրականութեան տէրն ու անօրէնը, բոլոր ձեռնարկութիւնների նախաձեռնողն ու տապալողը: Որչափ հաճելի կը լինի գիւղի տէրերին՝ կազմակերպուած սպառողական կոօպերացիայի նման մի հիմնարկութեան, որ ամենից առաջ պիտի լինի՝ ուղղւած դրութեան տէրերի գէժ և քայքայիչը ձեռնարկների՝ բարեկեցութեան հիմքի: Այս հարցին պատասխանելու համար, կը բերենք մի օրինակ մօտիկ անցեալից: Անցեալ տարի, Պաշտի առաջնակարգ գիւղերից մէկում մի քանի երիտասարդներ մըտածում են եկամուտի աղբիւրներ գտնել ծածկելու՝ գիւղական-հասարակական ծախքերը: Որոշում են միս մորթելու իրաւունքը կապալով տալ մի ցանկացողի, որը պարտաւորւած էր քաղաքի սակագնով միս մատակարարել սպառողներին և տարեկան 100 ռուբլի էլ յատկացնել գիւղի որևէ հիմնարկութեան: Այս առթիւ գիւղի «գարդերը» բարձրացնում են անասնի աղմուկ, խնդիրներ են տալիս այս ու այն հիմնարկութիւններին, օրէնքի մէջ գտնում են ինչոր պաշտպանողական կէտեր, քանզի են տալիս հասարակական ժողովով հաստատւած համախօսակարգ և վերջապէս հասնում են իրենց նպատակին: Այդ խնդրով զբաղւում է նաև մամուլը, բայց ամեն ինչ արդէն վերջացած է լինում, թայֆաները կանգնած գէժ առ գէժ:

Եւ ինչո՞վ են արդարացնում իրենց վարմունքը այդ պարունները, նրանով, որ «անկարելի է թոյլ տալ նման ըսկզբնաւորութիւն, որովհետև վաղն էլ կարող են մեր խանութները հաւաքել տալ, հասարակական խանութներ հիմնել»: Պարզ է, գիւղացիութիւնը այսօր այլևս կոմպակտ մասսա չէ. աւելի քան ակնյայտ է չեղարացումը. վերին խաւը, որ տէրն է միջոցների, ոչ

մի շահ չունի կանոնաւորւած տեսնելու հասարակական գործերը, որոնց թւում և փոխանակութեան գործը և վերջապէս գիւղացիութեան ներհակ խաւերը չեն կարող ստեղծել այնպիսի հիմնարկութիւններ, որոնք լինեն տեսական:

Եթէ հարց տալու լինենք, թէ ո՞վ պէտք է մարտէ ունեն տիրող անորմալ դրութեան գէժ, իրական ձեռք կը պատասխանեն՝ երիտասարդութիւնը: Բայց թէ ինչ է ներկայացնում իրենից երիտասարդութիւնը, գիւղացիութեան որ խաւին է պատկանում և ինչ շահերով ու սպասելիքներով է կապւած գիւղի հետ, այդ մասին երկար չեն մտածում: Բաւական է, որ երիտասարդ է, ամեն ինչ պէտք է անէ յօգուտ գիւղի:

Կարող է այդպիսի տեսչանքներ իրականացնել երիտասարդութիւնը, հարկաւ, ոչ, որովհետև ինքն էլ գիւղացիութեան ապահով դասին է պատկանում և ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ ամառանոցաւորների մի պարագայ խմբակ տեղական կուլակների սեղանի զարդը, բաժակակիցը, գիւղացիական ծագումից խորշող-ամառնոց և «տղէտ» գիւղացու ճիւղերով «քննադատում» ու հեղհողը:

Տանտակ տարիներ շարունակ սրանց է եղել ուղղւած՝ «գիւղացու բարեկեցութեան» հայացքները և սրանք պէտք է իրականացնեն գիւղի բարեկեցութեան անձն մտորումները:

Յուսախարութիւնը կատարել է և հետեանքը պարզ:

Մինչև որ մեզնում չմտցին զեմ-ստոյլական հիմնարկութիւններն ու պարտադիր ուսումն, չը կանոնաւորւեն յօդորդակցութեան միջոցները, երկրի ընդհանուր կուլտուրական մակարդակը չբարձրացի, անհար է ստեղծել թէ այժմ և թէ մօտիկ ապագայում մեր գիւղական իրականութեան մէջ հանրօգուտ հիմնարկութիւններ, որոնց թւում և լուրջ հիմունքների վրայ դրւած կօօպերացիա: Մինչև այժմ եղած փորձերը տեւել են միայն բացասական հետեանքներ: Դեռ հոգը շատ է խոպած, պայմանները դժնդակ. սակայն պիտի հաւատալ, որ մի օր մենք կունենանք և այդ հիմնարկութիւնները ու պիտի աշխատել այդ հաւատով:

Մեղք. Եսայեան

Ա.ՊԱՍԿԱՆՍ ԹԵՄԸ

Печальная истина лучше радостной лжи. Байрон.

I.

«Մշակ»-ի № 129-ում կարդացինք պ. Ա. Ասլանեանի «Դարաբաղի թեմի ծխ. դպրոցների շուրջը» վերնագրով յօդւածը: Չնայած նրան, որ ներկայ տաղանապալից օրերում, երբ մարդս չի կարողանում տրամադրել, կենտրոնանալ և այլ, այժմ երկրորդական, հարցերով զբաղել, երեւան է գալիս անհրաժեշտութիւն, գրիչ վերցնել և կարգի հրաւիրել ներկայ խառն դրութեանից օգուտը, թղթակցի անուն ձեռք բերելու ցաւով տանջող անհատներին, որոնք մեր իրականութեանը անիրադէկ լինելով, իրենց մտկերեղծային դատողութեամբ, կամ գուցէ ներշնչւած մէկն ու մէկից, հետեապէս տնդենցիօզ յօդւածներով մոլորեցնում են հասարակութեանը...

Վերջին տարիներս մեր թեմում ստեղծւած դպրոցական, վարչական և կալւածական անաբխային իսկական պատճառները ծածկելու նպատակով, պ. Ասլանեանը, յիշուի իւր յիշած Զաւէն վարդապետին այցելուց յետոյ, առաջ է քաշում այնպիսի հարցեր, և շօշափում այնպիսի երեղծներ, որոնք հետեանք են մեր թեմի կաւարչական մեխանիզմի տկարութեան...

Զուր է ջանում պ. յօդւածագիրը պաշտպանելու գործի իրական մեղաւորներին և յարձակում անմեղների վրայ: Հասարակութեանը խաբել, այդ այնքան էլ հեշտ բան չէ, մասնաւոր ներկայ պայմաններում, այժմ, երբ մասսան սկսում է դապաւանալ և արժէքները վերագնահատել...

Սակայն տեսնենք ինչ է ասում մեզ պ. Ասլանեանը, որի յօդւածին արժէք տալու համար, չի խանգարում ուշադրութեամբ կարդալու այն և նկատելու, թէ ինչպէս է նա հակասութիւնների մէջ ընկել, երբ Զաւէն վարդապետի հղւ. պաշտպանի դերում հանդէս գալով, իրօք նրան հարւածում է (գուցէ անգիտակցաբար)...

Չժխտելով այն, որ «թեմիս դպրոցների տէրն ու անօրէնը Զաւէն վարդապետն է», յօդւածագիրը նկատում է, որ «Դարաբաղի թեմի ծխական դպրոցները գտնւում են խիստ աննախանձիկ վիճակի մէջ և միտնողամայն անտէրութեան են մասնւած»...

Արդ՝ ինչ տրամաբանական եզրակացութեան կարելի է յանգիլ. այն, որ թեմը տէր ունենալով հանդերձ՝ անտէր է...

Սակայն ինչով բացատրենք պ. յօդւածագրի վարմունքը, երբ նա տիրող թուրութեանն ու անվարչականութիւնը թողած՝ յարձակւում է գիւղացիների ու ուսուցիչների վրայ:

«Գիւղացին չի գիտակցում առհասարակ ուսման անհրաժեշտութիւնն ու նշանակութիւնը»:

Այդ գուցէ այդպէս է. յետոյ. «ամենամիծ ցաւը անշուշտ այն է, որ գիւղական ժողովուրդը, առարկելով թէ «չքաւոր եմ, փող չունեմ», իւր միջոցներով չէ ուղում դպրոցների պահել». իսկ քիչ ներքեւ, նկատում է. «չենք ժխտում մեր գիւղացիութեան չքաւոր լինելը, որ նրա անտեսական դրութիւնը հեռու է միսթարական լինելուց և այլն»... Եւ մեր յօդւածագիրը յանգում է այն եզրակացութեան, որ եթէ գիւղացին կրճատի իւր մի շարք աւելորդ ու անտեղի (sic) ծախքերը, կարող է իւր դպրոցը ապահովել, միայն թէ ցանկանայ:

Չքաւոր գիւղացիութիւն և դպրոցի ապահովումն...

Չքաւորութիւնն ու տապալումութիւնը համաձայնեցնել միմիանց հետ, առաջին անգամն ենք լսում:

Սակայն սրանով չի վերջանում պ. Ասլանեանի գիւղերի շարանը, նա մեզ մի նոր սիւրբիդ էլ է ներկայացնում. գիւղացին թող կրճատի իւր մի շարք աւելորդ և անտեղի ծախքերը...

Չքաւոր գիւղացի և անտեղի ու աւելորդ ծախքեր...

Գիւղացի! քեզ մեղադրում են տգիտութեան, անգիտակցութեան, չքաւորութեան և... «աւելորդ ու անտեղի» ծախքեր անելու համար:

Հետաքրքրական է իմանալ, թէ որոնք են այն անտեղի ու աւելորդ ծախքերը, որը գիւղացիների շնքին է փաթաթում պ. յօդւածագիրը: Երբեք գիւղացիութեան մասին գրածները մենք չենք քննադատի, որովհետև այդ ստոր է քննադատութիւնից, միայն կը բաւականանանք մի նկատողութիւնով, որ լաւ բան չէ լրագրի սինեակները շահագործել՝ անհեթեթութիւններ գրելու համար...

Պ. Ասլանեանի պաշտպանողական արշաւները չի բաւականանում միայն գիւղացիների վրայ յարձակելով, նրա գլխաւոր հարւածը ուղղւած է թեմի ուսուցչութեան վրայ: Տեսնենք ինչ է ասում պ. յօդւածագիրը:

Սեղոյ

ԻՆՉՊԵՍ ԵՆ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄ

Դարաբաղի ուսուցիչները «իրանց պաշտօնում» կատարելապէս «փախս են». բայց իրանց նամարում են «այդ դպրոցի նամար նահատակողներ»*) ահա թէ ինչպէս է որակում Դարաբաղի ուսուցչութեան «Մշակի» թղթակիցը № 129-ում: Թէ որքան տեղեկութիւն ունի պարտը՝ մանկավարժութիւնից, այդ թողնում ենք մի կողմ, իսկ թէ որքան իրաւունք ունի «փախս» բնութեւնը պարտը մի ամբողջ կօրպօրացիայի, «գաւառի ուսուցչութեան», հասցէին, և վերջին արհամարական նախադասութիւնը կցիկ նրան, դրա մասին ուղում ենք մի բանի խօսք առել:

Հայ ուսուցչութիւնը սկզբից մինչև այսօր շատ վիրաւորանքներ է կրել այս կամ այն անձից, շատ տեղի և անտեղի խրատներ է լսել սրանից ու ներքանից, բայց որովհետև նա կորեկիտութեան սահմանից դուրս չգալու համար իւր արդարացի բողբոջ էլ յայտնել հրապարակով, սուտի նոյն ուսուցչութիւնը շատերի աչքում «տհաւ» է երեւցիկ, «փախս», և շատերը կարծի են, որ ուսուցիչների գլխին իրենք կարող են նստել:

Եւ դեռ բնական չէ, որ ուսուցչին «փախս» են անւանում, այլ և ծաղրալի տօնով աւելացնում են՝ «իրանց այդ դպրոցների նամար նահատակողներ են նամարում»: Ցաւում ենք, որ այդպիսի ըմբոսնողութեան տէր անձինք կան մեր իրականութեան մէջ, և սրանք իրենց գեռ հասարակութեան մտքի դեկավար են համարում:

Այս եթէ ուսուցիչը չի նահատակւում դպրոցի համար, ո՞վ է այն մարդը, որ աւելի է նւերւած դպրոցին, որ ցերեկը 8-14 տարեկան մանուկների հետ է կեանքը մաշում, գիշերը մինչև ժամը 1-2-ը անքուն լուսացնում, որպէսզի միջոցներ ստեղծի իրեն յանձնւած դպրոցը բարեւաւելու: Համար, դպրոցի ամեն մի պակասը նրա հոգու վրայ է աղղում խորապէս, նա է կարմրում դպրոցի անյարմարութիւնների պատճառով այս կամ այն անձնաւորութեան առաջ, նա է մնում անյարմար դրութեան մէջ, երբ դասը բացատրելու ժամանակ ձեռքի տակ ուսուցիչը կանոնաւոր «կլաիմ», «գրատախտակ» անգամ չի ունենում: Ուսուցիչն է, որ ամեն գոհողութիւն յանձն է աւելում կազմակերպելու դպրոցական հանդէսներ, ներկայացուածներ—ձրի թէ փողով—, որ գիւղերում և՛ մանկավարժ է, և՛ հոգաբարձու, և՛ տեսուչ, և՛ իւր ուժիկը հայթայթող:

Ուսուցիչն է, որ իւր թափած աշխատանքների իւր արեւն քրտնի արդար վատաւոր չէ միայն լրիւ կերպով չի կարողանում ստանալ, այլ և ամիսներ շարունակ կոպէկի երես անգամ չի տեսնում, որովհետև հոգաբարձութեան տրամադրութեան տակ փող չկայ:

Եւ ուսուցիչն է վերջապէս, որ շահատակւում է թէ նիւթապէս և թէ բարոյապէս, որ շարունակ թափառականի ցուպը ձեռին, սեպտեմբերին գընում է մի գիւղ, օգոստոսին արդէն, հոգաբարձուների քմահաճոյքի չնորհիւ պաշտօնաթող եղած—նորից պաշտօն է փնտրում:

Իսկ այդ ամենը կրել անտրտուն զեռ չի՞ նշանակում նահատակել դպրոցի համար:

Էլ ինչ նպատակ կայ դպրոցի համար ընտրել հոգաբարձու, որի սոսկ գործը պիտի լինի իրեն հոգաբարձու անւանել, իսկ ուսուցիչը իւր ռոճիկը ստանալու համար պիտի զանազան միջոցների դիմի, ներկայացուցիկներ կազմակերպի, որից եկած օգուտը ուսուցչի ռոճիկի դիմաց պիտի գրւի, և

*) ծան. Ընդգծումները մերն են.

այս ամենը արեւում է որպէսզի տար-
այ վերջը հոգաբարձութիւնը իրր թէ
ան երես շմայ, իսկ այսօր ուսուց-
չին «Բարձր» անունն է ոչ նախա-
տախտիկներ կեղծ նախատախտիկներ:

Եւ զիս այսքանից յետոյ, գործերին
շատ թէ քիչ իրր թէ տեղակ Զաւէն
վարդապետն էլ պարտնի հետ համա-
միտ է, որ իսկապէս գաւառական ու-
սուցիչները փախուս են: Նորա ոչինչ
չեն անում:

Այս կան անհատներ, որնք ձեռնե-
րը ծալած աւելի շատ բան են կատա-
րում, քան ուսուցիչները, նորա են
«ղաղթող» համար նախատախտիկ» քան
ուսուցիչները:

Անա ինչպէս են գնահատում:

V

ԷԶՄԻՍՏՆԱՅ «ԵՂԱՅՐԱՅԻՆ ՕԳՆՈՒ-
ԹԵՆԱՆ» ԳԼԽԱՆՈՐ ԿՈՄԻՏԵՆ

Ամբողջութիւնս ստացել է Էջմիած-
նից «Եղբայրական օգնութեան» գլխա-
ւոր կարգադրիչ Կոմիտէից մանրամասն
տեղեկագիր, որից քաղածօրէն առաջ
ենք բերում մի քանի հետաքրքիր
կէտեր:

Դրամական նպատակներ. մինչև
այժմ փախստական—պաղծականներին
խնամելու և պահպանելու համար Էջ-
միածնից տրւած են նպաստներ գաղ-
թականների գումարից:

1. Երևանի եղբայրական Օգնութեան
Յանձնաժողովին՝ տաճկահայ և պարս-
կահայ գաղթականներին խնամելու և
եղբայրական Օգնութեան Հիւանդանո-
ցը պահելու համար 68,000 ռ., 2. Հին-
նախիջանի եղբայրական Յանձնաժո-
ղովին՝ գլխաւորաբար պարսկահայ
գաղթականներին խնամելու համար
20,000 ռ., 3. Ալեքսանդրապոլի եղ-
բայրական Օգնութեան Յանձնաժողո-
վին՝ գլխաւորաբար ռուսահայ և տաճ-
կահայ փախստականներին խնամելու
և հիւանդանոց պահելու համար 27
հազար ռ., 4. Ախալքալաքի եղբայրա-
կան Օգնութեան Յանձնաժողովին՝
գլխաւորապէս ռուսահայ փախստա-
կաններին խնամելու 3,000 ռ., 5. Նոր
Բայազետի եղբայրական Օգնութեան
Յանձնաժողովին 1000 ռ., 6. Իզդիբ՝
եղբայրական Օգնութեան Յանձնաժո-
ղովին 2, 450 ռ., նոյն տեղի հիւան-
դանոցի համար 1000 ռ., 7. Ալաշկերտ
— Դարաքիլիսէի գաղթականների հա-
մար գնելու 0.-ի միջոցով 860 ռ.
27 կ., 8. Նոյն տեղերի գաղթականների
համար Դարաքիլիսէի կոմիտէի մի-
ջոցով 525 ռ. 31., 9. Վասպուրականի
(Վան) Յանձնաժողովին Ս. արքեպիս-
կոպոսի միջոցով 25,000 ռ., 10. Նոյն
տեղ պ. Ս. Տիգրանեանի ձեռով 5,000
11. Մանազկերտի փախստական գաղ-
թականների համար 10,000 ռ., 12. Ս.
Էջմիածնի եղբայրական Օգնութեան
Յանձնաժողովին՝ գաղթականներին
խնամելու և հիւանդանոց պահելու հա-
մար 97,314 ռ., ընդհանուր գումարն
1261,150 ռ:

Դաղթականների քայքայած տըն-
տեսութիւնը Ալաշկերտի շրջանում վե-
րականներու խնդիրը Այս առթիւ հե-
տեւել նախահաշիւն է կազմած՝ սկզբ-
նական կարիքներն ու պահանջներն
ի նկատի ունենալով. ա) գնել երկրում
առ այժմ 300 զոյգ լծկաններ 30,000
ռ., բ) սերմացու, ցորեն 7,500 սոմար
և գարի 5,000 փութ 30,000 ռ., գ) եր-
կրագործական ալի և ալի գործիքներ
21,000 ռ., դ) ճանապարհին՝ իզդի-
րում, Յովհաննու վանքում և Դարա-
քիլիսէյում հիմնուած են անդամու կա-
յաններ, որպէս զի յունիսին վերա-
դարձող ընտանիքները հանգստեան
տեղ ու սնունդ ունենան 7,000 ռ., ե)
բժշկական օգնութեան հիւանդանոցի և
թոռցիկ բժկական—սանիտարական խմ-

բի 17,000 ռ., զ) մատակարարող (ПРО-
ДОВОЛЬСТВЕННЫЙ) պահեստի, որը ա-
պագայում կարող է ծառայել որպէս
հիմք շրջանի համար կօօպերատիւ—
սպասարկական խանութի 5,000 ռ., է)
Յանձնաժողովի որոշումները իրագոր-
ծող 3 վիպորներին և իրենց օգնական-
ների ծախքերի 5 ամսեայ համար
11,000 ռ.:

Այսպիսով նախահաշիւ ծախքերի ընդ-
հանուր գումարն է 121,000 ռ.:

Լաւ կը լինէր, որ Էջմիածնի կար-
գադրիչ գլխաւոր կոմիտէն ներկայա-
ցնէր մուտքի մանրամասն հաշիւը:

ԳԻՒԼԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԶՐՈՅՑՆԵՐ

— I —

Լրագրական և մանաւոր լուրերը
մխիթարական ոչինչ չեն պատմում
մեր գաւառից: Պատերազմի շնորհիւ
կրած զրկանքներին աւելացել են նաև
բնութեան արհաւիրքների պատճառած
մի շարք դուրսմներ. անընդհատ անձ-
րենքեր, փոթորիկ, կարկուտ... Մի տեղ
անձրևները հնարաւորութիւն չեն տա-
լիս բերքը հաւաքել, փթեցնում են ցո-
րենը, գարին, խոտը, իսկ միւս տեղ
կարկուտն է գոլիս ջարդում, փշրում,
բշտում տանում շարքաշ գիւղացու աւ-
րոյշ տարւայ աշխատանքի պտուղը և
շարժում նրան քաղցի, սովի գիրկը...

Զուր չէ մեր գիւղացին երկնահաս
պատիժ համարում բնական պատա-
հարները: Փոթորիկը, քամին և մանա-
ւանդ կարկուտը փչացնում են ոչ մի-
այն ընթացիկ տարւայ բերքը, այլ և
կտորատելով ծառերի բարակ ու քն-
քոյշ շիւկերը, ջարդելով պաղատու շի-
ւերի աչքերը և կեղևին դժար բուժե-
լի վէրքեր հասցնելով՝ անընդունակ են
դարձնում նրան պտուղ տալու՝ մի քա-
նի տարի շարունակ:

Տարաբախտաբար, մարդու առայժմ
անզօր է կուռիւ վերև յիշած բնական
պատահարների դէմ: Եւ ի՞նչ կարելի
է մի բան անել, այդ այն է, որ պէտ-
քէ միջոցներ ձեռք ագնել, ֆիսուսած
ծառերը խնամել, վէրքերը բուժել:

Անհրաժեշտ է կտորուտած, վնասուած
և անպէտք ճիւղերն ու շիւկերը սղոցով
կամ սուր զանակով կտրել, հեռացնել:
Կարկուտից վիրաւորւած մասերին պէտք
է քսել քարածխային ձիւթ (каменно-
угольный деготь), իսկ եթէ քեչ է
ֆիսուսած, կուռի և կրի ջրային խոռ-
նուրդը եթէ վէրքերը թողնենք ան-
խնամ, ծառը մեծ վտանգի ենթարկւած
կլինի, որովհետև ֆիսուսած մասե-
րում հեշտութեամբ բուռն են դնում ալի-
և ալի սնկային պարազիտներ, զարգա-
նում և ֆիսուսում նաև ծառի անֆիսու
մասերը:

Վազերի նկատմամբ պէտք է ֆիսու-
սած ճիւղերը կարճացնել, ալի սրակել
ծծումը, որպէսզի խոնաւութեան շնոր-
հիւ սնկային միլիդիո (շախկա) և օի-
դիում (թոզ) պարազիտները չզարգա-
նան:

Գ. Տէր-Անտիբեան

ՀԱՅԵՐՆ ՈՒ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

— Վեհափառ Կաթողիկոսը գիմել
է Փոխարքային թոյլատրելու հողերը—
վարչական գործերի համար հոգեւորա-
կան ուղարկելու Դարաքիլիսէի, Ալաշ-
կերտի և Մանազկերտի շրջանները:
Նոյն նպատակով արդէն ուղարկեց
Վանի շրջանը Տ. Սահակ արքեպիսկո-
պոս Այվախտանը: Բոլոր շրջաններում
կազմակերպւում են անհրաժեշտ մար-
միրներ:

— Հայ Նպաստ. Ընկերութեան վար-
չութեան կողմից մեկնում են Իզդիբ,
այդտեղից Մանազկերտ և Վան գնա-
լու համար, Գր. Վարդանեան՝ Իրբև

լրագոր՝ երկու օգնականների հետ
(Յովսէփեան և Քաջախեան), տանելով
իրանց հետ զանազան հագուստեղէն
և մթերք, բաժանելու աղէտեղանքներն:
Այդ արշավախումբը սկսեց է բանայ և
ճաշարան Մանազկերտում կամ մի
այլ կենտրոնում: Այդ երկու նպատակ-
ների համար Ընկերութիւնը որոշել է
ծախել առ այժմ 10,000 ռ.: Կտորե-
ղէնի հետ ուղարկւած են նաև կարի ա-
ռարկաններ և ամանեղէն:

— Հայ Նպաստ. Ընկերութիւնը,
համաձայն ընդհանուր ժողովի որոշ-
ման, փոխադրեց Ատրպատականի ա-
ռաջնորդ և պարսկահայ փախստա-
կանների օգնութեան յանձնաժողովի
նախագահ Ներսէս Կաթողիկոսին 5000
բուրլի, փոխատւականների քայքայած
տնտեսական գրութեան վերականգն-
ման գործի համար: Այդ յանձնաժո-
ղովի անդամներն են Ուրմիի ռուսաց
հիւպատոս Նիկիտինը և գեներալ Չ.:

— Արամը Վանից հեռագրում է Մոսկ-
ւայի կանոն կոմիտէին, որ բժշկական
օգնութեան մեծ կարիք կայ: Կոմիտէն
շտապով բժշկական—անդամուտու սուս-
րաթիւս խումբ է կազմում: Ընդ սմին
կոմիտէն Վան է փոխադրում Արամի
արամագրութեան տակ պատերազմա-
կան կարիքների համար 50,000 բուր-
լի:

— Ռուսիայից հաղորդում են
«Հարկոնին», որ յունիսի 2-ին ա-
ռաւոտեան, Պարսում կախել են 20
հայեր, որոնց թիւում Փարամպին,
Գեղամ Վանիկեանին, Արամ Ալիկըաշ-
եանին, Բենիին և այլն:

ՌՈՒՍ ԼԵՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅՑՈՒԹԻՒՆ

«Kur. Vars.» գրում է. Ռուս-լենական
խորհրդակցութեան կազմակերպումը
արտաքոյ կարգի նշանակալից անցք է
մեր քաղաքական և ազգային կեան-
քում: Այսպիսով, ուրեմն, վաւերաց-
ւում է Գերագոյն Գլխաւոր Հրամանա-
տարի կոչը, որ երկուս է դառնում
գործնական ձեռնարկութիւնների:
Յանձնաժողովի կազմը վկայում է, որ
կառավարական շրջանները իւրացրել
են այն հայեցակէտը, թէ Լենաստանի
վերաշինութիւնը նոր հիմունքներով
չէ կարող իրականանալ՝ առանց լեն-
ստանակցութեան և Լեն-ռուսական յա-
րաբերութիւնների մէջ սա նոր սկզբ-
բունք է: Մեծ գործ կայ անելու, բայց
որովհետև խնդիրը վերաբերւում է
պատմական գերագոյն հանգիստիւն
ունեցող հարցերին, ուստի և ժամա-
նակի խնդիրը չպիտի ազդի յանձնա-
ժողովի աշխատանքների վրայ: Ընդ-
հակառակը, յարատե աշխատանքը, մեծ
անցքերի շրջանում, առաւել ևս պիտի
արտաքոյի պետական հայեցակէտերի
և աւանդութիւնների վրայ: Մենք հա-
մոզւած ենք, որ ժամանակը պետական
քաղաքականութեան բոլոր նոր, ճշմա-
րիտ ստեղծագործական գաղափարների
դաշնակիցը կը հանդիսանայ: Մենք
յուսով կը նայենք աշխատանքներին
մեր այն ներկայացուցիչների, որոնք
ռուս ներկայացուցիչների հետ միատեղ
ձգտելու են Լենաստանի համար այն-
պիսի յարաբերութիւն որոշելու զէպի
Ռուսաստանը, որպէսզի ապագան ամ-
բողջովին կարելի լինէր նւիրել ժողո-
վրդական մեծ և կուլտուրական խնդի-
րներին: «Ե.»

ԼՐԱՏՈՒ

ՀՈՒՃԻ

— Ամսոյս 23-ին, երեքշաբթի, արե-
ւտեան ռազմաբան ուղեւորեցին մի
խումբ թուրք կամաւորներ: Քաղաքի

ներկայացուցիչները և մուսուլման հա-
տարակութիւնը գնացել էր բարի երթ
մաղթելու:

— Զորքըաթի, ամսոյս 24-ին,
տաճկական ռազմաբան ուղեւորեցին
Շուշուց և դաւառից հաւաքւած հայ
կամաւորները, թիւով 38 հոգի: Բարի
երթ մաղթելու էին եկել թեմի ժամա-
նակաւոր կառավարիչը, քաղաքապե-
տը, զինւորական վարչութեան պետը,
«Եղբայրական օգնութեան» կոմիտէի
անդամները, արհեստաւորները գրաշա-
կներով և հազարաւոր քաղաքացիներ:
Նախ քան ճանապարհելը, «Եղբայրա-
կան» կոմիտէն նախաճաշ տուա կա-
մաւորներին թեմ. դպրոցի շէնքի բա-
կում: Կառավարիչը, քաղաքապետը,
զինւորական վարչութեան պետը,
«Եղբայրական օգնութեան» բիւրոյի
կողմից պ. Լ. Վարդապետեան և շատ
ուրիշները: Նազում էին զինւորական
օրկեսաբը, սիրողների լարախումբը և
երգում էր երգեցիկ խումբը ազգային
երգեր: Նախաճաշից յետոյ կամաւոր-
ները, բիւրոյի անդամներ հետ միա-
սին նկարեցին և ապա օրկեստրի և
քաղաքապետ հաւաքուկութեան ուղեկ-
ցութեամբ՝ ճանապարհ ընկան: Քաղա-
քի բոլոր խանութները փակ էին:

— Մեզ հաղորդում են. կիրակի,
ամսոյս 21-ին «Եղբայրական օգնու-
թեան» կից կանանց կոմիտէն հրաւի-
րատուներ էր ուղարկել հասարակու-
թեան մի մասին, իսկ միւսին՝ ոչ: Ե-
թէ, տանք, հրաւիրւած էին պաշտօ-
նական անձինք, այն ժամանակ պէտք
է լինէր, այդպիսի դէպքերում ընդուն-
ւած, պաշտօնական բացումը, որը տե-
ղի հունեցաւ. իսկ եթէ դա եղել է ա-
ռանձին ուղարկութիւն զէպի չրաւի-
ւածները, ապա ինչո՞ւ ուրիշներին զը-
կել այդ ուղարկութիւնից, որոնք նոյն-
պէս օգտակար կարող էին լինել գոր-
ծին: Նկատելի էր և այն, որ հրաւի-
ւած հիւրերին կոմիտէի կողմից ըն-
դունող չկար. չնայած որ անդամնե-
րը բոլորն էլ ներկայ էին: Թէյարանը
զեռ ևս թերութիւններ ունի, երկում
է որ, հապճեպ է կազմւած, սակայն յոյս
կայ, որ կը կարգաւորուի: Առաջին օրը
մուտք եղել է մօտ 130 ուրբի:

— Մեզ գնդատուում են, որ քաղա-
քի վերին մասի բնակիչները, իրենց
բակերում և գոմերում հաւաքւած աղ-
բը փոխանակ վերին-ձանգաւորների
մօտ գտնուող նախկին սպանդանոցի
մօտ լցնելու, թափում են կազարմի
յետում գտնուող աւերակների շուրջը,
ինչպէս նաև շուսկի մօտերը և ա-
ռաջ բերում գարշահոտութիւն: Քաղա-
քային վարչութեան ուղարկութիւնն
ենք հրաւիրում:

— Մեզ հաղորդում են, որ սոյն ու-
սումն. տարում Զանգեզուրի շրջանի
Քարահունջ գիւղի ձիւ. երկգասեան
զպրոցը աւարտել են 13 հոգի. Ալլահ-
վերդեան Արշակ, Ալլահվերդեան Լու-
սիկ, Արքանահան Աշոտ, Արքանահա-
նան Ալեքսանդր, Դաւիթեան Կոստան-
զին, Իվանեան Յակոբ, (Շինուհայր
գիւղ), Ծատուրեան Եւգեն, Ծատուր-
եան Սահակ, Հասրաթեան Խաչատուր,
Դաղարեան Իսկուհի, Մնացականեան
Դաղարոս, Յովակիմեան Կիրանոս և
Սեւան Միքայէլ:

— Մեզ գնդատուում են, որ Թա-
միրովսի փողոցի ներքին մասը և նը-
րա վրայ գտնուող այլաւ տների փա-
տակները կատարեալ դժոխք են ներ-
կայացնում իրենց կեղտոտութեամբ և
գարշահոտութեամբ: Քաղաքային վար-
չութիւնը վերջերս մի բան արել է այդ
փողոցի կանոնաւորման համար, բայց
դա շատ քիչ է: Պէտքէ փակել տալ
Խանդամիւրեանի հողամասի անցքերը,
որ ամբողջ շուկայի մարդկանց արշա-

անքնի է ենթարկւած: Գոնէ պէտք էր մի փոքր ուղղորդութեան առնել այն հանգամանքը, որ այդ շրջանումն է Դա- զանցեցուց եկեղեցիին: Չէր խանգարի նաև, եթէ աւերակ տներն արտաքինոց- ներից մի երկուսը կարգաւորէր շու- կայի այն մարդկանց համար, որոնք չեն օգտուում խանութատէրերի արտա- քնոցներէն:

— Մեզ հաղորդում են, որ շուտով տեղումս լոյս կը տեսնի «Ծիածան» գրական-քննադատական ամսանախ:

— Շուշայ հասարակական ակադե- միոյ ամսոյս 21-ից տեղախոսել է իւր ամարային շէնքը:

ԿՈՎԿԱՍ

— Բազմից հաղորդում են «Յ. Ք.» թերթին, որ Բազմի Մահմեդական Բա- րեգ. Ընկերութիւնը դիմել է Վանի ընդ- հանուր նահանգապետին՝ խնդրելով թոյլատրել ուղարկել բժիշկներ և վի- ռակապետի մի արշաւախումբ՝ Վանի շրջանի մահմեդականներին բժշկական օգնութիւն հասցնելու համար:

— Յունիսի 16-ին պրօֆ. Ն. Ե. Մարրը մեկնել է Անի, անցնալ տարի- ների նման պեղումների գործը ղեկա- վարելու համար: Տեղական թերթե- րում սխալ լուր էին հաղորդել, թէ նա գնացել է Վան:

— Կովկասի Փոխարքայ կոմս Ի. Վորոնցով-Դաշկովը մի նախագիծ է առաջարկել մինիստրական խորհրդին՝ Անդրկովկասի նահանգների գիւղերում մասնակի բարենորոգումների մասին: Փոխարքան գտնում է, որ այդ բարե- նորոգումների իրագործումը խիստ կարևոր է: Բարենորոգումները վերա- բերում են գիւղերի իրաւական վի- ճակին:

ՄԱՐՏԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՆ

ԳԵՐՄԱՆԻԱՅՈՒՄ

Պատերազմի նպատակի վերաբերեալ՝ գերմանական քաղաքագէտների վեր- ջին յայտարարումները, մանաւանդ տէ- րերի պալատի նախագահի դատողու- թիւները, որ աննեկսիայի և նաւաճում- ների քաղաքականութիւնն են ազդա- րարում, եթէ նոյնիսկ հարկաւորէր յաւիտեանս պատերազմ վարել,—լուրջ անհանգստութիւն են առաջացրել Գեր- մանիայում:

«Vorwärts»-ը վերապահում է յայտ- նել իր հայեացքները և միմիայն սահմա- նափակում է այդ ազդարարումների հեղանակն բացատրութիւններով: Սօ- ցիալ-դեմոկրատական միւս ներկայա- ցուցիչները հանդէս են եկել որոշ յայ- տարարութեամբ, հրաւեր կարդալով երկրին՝ չենթարկելու ջովինիզմի ֆրազիոգիային: Բերնշտայնը, Կառլ- Լիւքսը և Հապպէն «Leipziger Volkzeitung»- ում հրապարակել են մի հանդիսաւոր ղեկավարացի, ուր նոքա յայտարարում են, թէ հասել է ժամը, երբ հասարա- կական բոլոր ոյժերը պէտք է եռան- դուն կերպով հանդէս գան ընդդէմ պարզորոշ արտայայտուող միտումի՝ փոփոխել պատերազմի բնաւորութիւնը, դարձնել այն զուտ պաշտպանողակա- նից՝ նաւաճականի: Սօցիալ-դեմո- կրատների ղեկավարացիան յիշեցնում է գերմանական հասարակական կարծի- քի՝ պատերազմի նկատմամբ ունեցած վերաբերմունքի պատմութիւնը և կանգ է առնում այժմեան ծրագրերի վրայ, որ թափում են ամեն կող- մերից և առաջարկում են ընդլայ- նել գերմանական տերրիտորիան, սե- փականադրել հարեան երկրների ար- ղիւնաբերութիւնը և պատերազմը դար- ձնել անվերջ և անվերջաւախի Ի վեր-

ջոյ ղեկավարացիան պնդում է, որ գեր- մանական ժողովրդի հոծ մեծամասնու- թիւնը ջերմաբար ձգտում է խաղաղու- թեան՝ առանց որեւէ նաւաճման և որ ժողովուրդը պաշտպանութիւն է ցոյց տալիս կառավարութեանը այն չափով, ինչ չափով որ նա ենթադրել է, թէ պատերազմը հանդիսանում է որպէս Գերմանիայի զոյութեան կոբու: Իսկ այժմ, եթէ ժողովուրդը չէ ցանկանում կլանել տարերային հոսանքից, պէտք է եռանդուն կերպով դէմ գնէ կառա- վարչական քաղաքականութեանը: «Ե.»

ԹԵՐՏԱՆԻ ԳԵՂԱՐԻՍ

«Կործանւածը»

Կիրակի յունիսի 21-ին տեղիս հայ դրամատիկ խումբը հասարակական ա- կումբում ներկայացրեց Շիրվանզադէի «Կործանւածը»՝ դրամա «4 զործողու- թեամբ»: Մենք չգիտենք, ինչն էր ստի- պել դերասանական խմբին բեմ հանել մի պիէս, որի տապալումը պիտի նա- խատեսէին: Շիրվանզադէի «Կործան- ւածը» վերաբերմամբ շատ է գրել հայ մամուլում և բոլորն էլ գրեթէ բացա- սական կարծիք են յայտնել այդ գործի մասին: Շիրվանզադէն շնորհալի նոյն իսկ տաղանդաւոր գրող է իւր որոշ ճիւղում, երբ նա իրական գոյներով նկարում է հայ ժողովրդի, հայ հասա- րակական կեանքի, զխաւորապէս քաղ- քէնիութեան և բուրժուական դասի՝ բո- վանդակ կեանքը, նիստ ու կացն ու ներքին աշխարհը: Բայց երբ նա փոր- ձում է այդ սահմաններից դուրս գալ և գրադել մեր հասարակական-մտաւոր կեանքի հոսանքների ու գաղափարա- կան շարժումների բնոյթը գեղարես- տօրէն արտոգրելով, այն ժամանակ մեր հեղինակը սայթաքում է, ցոյց տալով իւր սղիտութիւնը՝ հասարակա- կան գաղափարների ու մտաւոր հո- սանքների ըմբռնման մէջ և անընդու- նակութիւնը՝ ստեղծելու հոգեբանական տիպը: Բաւական է յիշել Շիրվանզա- դէի այդ ուղղութեամբ արած փորձերը՝ «Արսէն Դիմաքսեան» վէպը կամ «Կրակ» պատմածքը, որպէսզի արդարանան մեր խօսքերը. և եթէ այդ տեսակ վի- պական գրաւորներն այնքան անյաշող են դուրս եկել մեր հեղինակի գրչի տակից, ուրեմն պէտք է երեւակայել, թէ ինչ աստիճանի թոյլ և անյաշող էր լինելու դրամատիկ մի գրաւոր, ինչպէս «Կործանւածը», ուր պ. Շիր- վանզադէն փորձում է մեր նորագոյն հասարակական-մտաւոր կեանքում տի- րող գաղափարական հոսանքները գեղ- արեստօրէն վերլուծել և այդ մթնո- լորտի հոգեբանական աշխարհը մեր ա- ուջ ներկայացնել: Այդ պիէսով Շիր- վանզադէն կարծես ուղեցել է հայ մտա- ւորականութեան երկու սերունդների աշխարհայեացքներն իրար հակադրել՝ հայրերի և որդիների, իւրատեսակ ՕՏ- ԿԱՅԻ ԴԵՄԻ Տուրքիւնի, իսկ միւս կող- մից էլ բնորոշել, երիտասարդ մտաւոր հոսանքների ժամանակակից երկու տարբեր իդէոլոգիաները հասարակա- կան ու մանաւանդ ազգային հարցերի շուրջը:

Բայց որքան տգիտն, որքան թոյլ և անբովանդակ են դուրս եկած թէ հե- րոսների տիպերը և թէ այդ մտա- ւորականութեան հոգեբանական կա- ուղեւածքը: Այդ դեռ բաւական չէ. Շիրվանզադէն նոյն իսկ անկարող է իւրացնել որոշ կուսակցական իդէոլո- գիաներն և շարուն, անհամ, տգէտ ա- ֆորիզմներով ու հերոսների բերանում դրած ճառերով բնորոշել այն կամ այն աշխարհայեացքի էութիւնը: Աւելորդ ենք համարում երկարացնել մեր այս

նկատողութիւնները. շեշտենք, որ նոյն իսկ տեղանքական ու բնական տեսա- կէտից էլ «Կործանւածը» թոյլ մի գործ է: Չկայ գործունէութիւն, չկայ դրա- մատիկ դարգացման կծիկը, կան միայն բառեր ու բառեր, որոնք երբեմն գոր- ծողութիւնների վերածելու համար և հանդիսականի վրայ ազդելու նպատա- կով հեղինակը ուժեղացնում է մեծ- դրամատիկ անբնական տեսարաններով ու մտցնելով արհեստական դրութիւնն: Եւ անա այսպիսի պիէսի համար մենք բնաւ շատ բան չենք կարող պա- հանջել դերակատար խմբից, որը արեց այն, ինչ որ ներում էին իւր ուժերը: Ընդհանուր առմամբ խաղը բաւարար էր և տեղ - տեղ նոյն իսկ լաւ. իւր մտածւած խաղով աչքի էր ընկնում պ. Թաշճեանը:

Խորհուրդ կը տայինք, որ ապագա- յում մեր դերասանական խումբը խու- սափէր Կործանւած պիէսներ դնելու:

Իբրև յետ գրութեան, թոյլ եմ տալիս երկու նկատողութիւն. նախ՝ յուշարա- րը խիստ բարձր էր ասում. երկրորդ՝ թատրոնական հասարակութիւնը շատ է աղմկում և իւր ժամանակին դանդի չի մտնում, որով խիստ տուժում է կարգապահութիւնը:

Խ. Ս.

Պ Ե Տ Ե Ր Ե Ջ Մ

ՀԵՌԱՅԻՐՆԵՐ

(Պետր. Նեո. գործ.)

ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻՐՆԵՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒՄԸ

19-ին յունիսի Դանցիգի նաւա- հանգստի մուտքում անգլիական սուզանաւը 2 ականով խորտակեց գերմանական ռազմանաւ «Դէյտե- լինդը» տիպին՝ պատկանող, որ գը- նում էր նաւատորմի գլխին: Մեր ականանաւերից մէկը խորտակեց գերմանական մի սուզանաւ, երբ վերջինս փորձում էր մօտենալ մեր նաւերին: Այդ սուզանաւն այլևս ջրի երեսին չերեաց. ակա- նանաւը շատ աննշան վնասուած է:

Կովկասեան զօրաքանակի շտաբից

19 յունիսի. Բասէնի հովտում հրացանաձգութիւն է: Մեր զօր- քերը գրաւեցին Կարադերբենտի ըրայօնում արեւմտեան—Ջամբե: Վանայ ծովի հարաւային ափում մեր զօրախումբը գիշերային հա- մարձակ գրոհով դուրս վանեց թիւրքերին իրենց դիրքերից խի- սանսուի ձախ ափում և ստիպեց նրանց յետ նահանջել մասամբ դէպի Թէքէ և մասամբ դէպի Սօփ: Միւս ռազմաճակատում դը- րութիւնն անփոփոխ է:

Վաճառված է ԵՐԿՈՒ միլիօն բանկայից աւելի:

ԵՐԿՈՒ ՄԱՐԿԱՆԻՆ ԵՒ ԳԵՂԵՑԿՈՒ- ԹԻՆ ԵՒ ՏԱԼԻՍ ՄԱՐԿԱՆԻՆ ՏԵՍԱԿ

ԿԱՆԱՅԻ ԵՐԵՄՆԵՐԻՆ ԿՐԷՄ ԿԱԶԻՄԻ Մ ԵՏԱՄՈՐՓՈՋ Ը

Արմատապէս հեռացնում է բծիկները, բշտիկները, մոնները, կնճիկները, այրուածքները և դէմքի այլ դէֆէկտները:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

I

Նիժի հայոց ծխ. դպրոցի ուսուցիչ- ներս մեր խորը գայլոյթն ենք յայ- տնում դպրոցիս աւագ ուսուցիչ Քրիստափոր Տէր - Արաճաճեանին, որը գիշերային ժամը 9-ին մըտնելով ընկեր ուսուցիչներից մէկի բը- նակարանը, փողոցային լիտի հայհո- յանքներով յարձակել է վերջինիս վը- րայ և ընունցրի ուժով է ցանկացել «վրէժ լուծել», իր դիմակը պատող, արարքները երևան հանող ուսուցչից: Լիայոյս ենք, որ այլ ընկեր ուսու- ցիչներն իրենց դայլոյթի ձայնը կը բարձրացնեն Տէր-Արաճաճեանի այդ գոնշիկ վարմունքի համար, որով աւե- լի է վարկաբեկում դպրոցը և ընդհան- րապէս ուսուցչութեանը: Նիժի ուսուցչական խումբ:

Ս. Փալանեան
Ե. Փալանեան
Վարդ Կարթմեան
Հ. Տ. Գէորգեան
Թ. Թաղէոսեան

II

Շուշի, 15-ին յունիսի

Թոյլ տւէք, խնդրում ենք, Ձեր յար- գելի «Փայլակ» թերթի միջոցով՝ ում որ հարկէ, ուղղորդութիւնը հրաւիրել քաղաքիս շուկայի թէյատների գործու- նէութեան վրայ: Յիշեալ թէյատներում արտաքուստ պարապած են տաք թէյ մատակարարելով արհեստաւորներին և այն մանր խանութպաններին, որոնք տանը թէյ խմելու հնարաւորութիւնից զուրկ են առաւօտ-երեկոյ, —բայց իրօք դոքա կենդանաւայր են քաղաքիս հայ և թուրք դատարկապորտների, որոնք ամբողջ օրը դօմինօ խաղով են զբաղ- ւած՝ իբր թէ «կաթով թէյի վրայ»... Կասկածից դուրս է, թէ որպիսի ազ- դեցութիւն են թողնում այդ թէյա- տնային վարք ու բարքը այն բոլոր յաճախորդների վրայ, որոնք թերևս ակամայից ստիպւած են գործ ունենալ թէյատների հետ:

Որչափ թոյլատրելի են այդ խաղերը թէյատներում ներկայ պարագայում, չենք դատում այդ մասին, սակայն կարծում ենք, որ քաղաքային ինքնա- վարութեանը մեծ դեր է վերապահւած՝ նմանօրինակ անկարգութիւնների վե- րացման գործում:

Մենք խորապէս հաւատում ենք, որ մեր նորընտիր քաղաքապետը և քա- ղաքային վարչութիւնն յոգնութիւն յանձն կառնեն մտածելու այդ ուղղու- թեամբ:

Հաղաքացի

Խմբ. հր. Լ. Վարդապետեան

Печатать дозволено военной цензурой

